

ЛІТЕРАТУРА

1. Шевченко Я. Еволюція цивільного законодавства України: проблеми теорії та практики : колективна монографія / за ред. Я. Шевченко. Київ : Юридична думка, 2007. 340 с.
2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664–III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 1. С. 1.
3. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 18. Ст. 78.
4. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121–III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5. Ст. 30.
5. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю : Закон України від 19 червня 2003 р. № 978–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 52. Ст. 377.
6. Про платіжні системи та переказ грошей в Україні : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2346–III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 29. Ст. 137.
7. Луць В. Строки і терміни в цивільному праві: монографія / за ред. В. Луця. Київ : Юрінком-Інтер, 2013. 320 с.
8. Дроздова Н. Договори про надання фінансових послуг у цивільному праві України : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 193 с.
9. Цивільне право України. Особлива частина. URL: https://pidruchniki.com/1512070249937/pravo/klasifikatsiya_dogovoriv_pro_nadannya_finansovih_poslug.
10. Шарп У., Александер Г. Інвестиції. Пер. с англ. Москва : Инфра-М, 1997. 1024 с.
11. Анфигенов О. Бухгалтерський учет и аудит финансовых активов коммерческих организаций : автореф. дис. ... канд. экон. наук. Саратов, 2009. 17 с.
12. Зомчак Л. Моделювання динамічних характеристик фінансових активів в умовах стохастичного середовища : автореф. дис. ... канд. экон. наук. Львів, 2007. 24 с.
13. Святошнюк С. Умови надання фінансових послуг за законодавством України. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/11791/224-227.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
14. Ринки фінансових послуг : навчальний посібник / Д. Дема та ін. 2-е вид., перероб. і допов. Київ : Алерта, 2013. 376 с.
15. Дзєра О. Цивільне право України. Особлива частина / за ред. О. Дзєри, Н. Кузнецової, Р. Майданика. Київ : Юрінком-Інтер, 2010. 1176 с. URL: <http://westudents.com.ua/glavy/73401-glava-56-dogovr-pro-nadannya-fnansovih-poslug.html>.

УДК 347.962

ДО ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ ТА МЕДІАЦІЇ ВІДПОВІДНО ДО ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

THE ISSUE OF THE BALANCE OF DISPUTE RESOLUTION WITH THE PARTICIPATION OF A JUDGE AND MEDIATION IN ACCORDANCE WITH THE CIVIL LAW OF UKRAINE

Андрієвська Л.О., викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Зеленіна М.В., слухач магістратури
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Статтю присвячено науково-порівняльному аналізу таких процедур, як урегулювання спору за участю судді та медіація. Визначено поняття, особливості та співвідношення зазначених дій. Висвітлено місце інституту врегулювання цивільного спору за участю судді серед інших видів примирних процедур. Досліджено реалії та перспективи законодавчого запровадження медіації в Україні.

Ключові слова: урегулювання спору за участю судді, суддя, сторони позовного провадження, медіація, медіатор, принципи медіації, альтернативне вирішення спору, спір (конфлікт).

Статья посвящена научно-сравнительному анализу таких процедур, как урегулирование спора с участием судьи и медиация. Определены понятие, особенности и соотношение указанных действий. Освещено место института урегулирования гражданского спора с участием судьи среди других видов примирительных процедур. Исследованы реалии и перспективы законодательного введения медиации в Украине.

Ключевые слова: урегулирование спора с участием судьи, судья, стороны искового производства, медиация, медиатор, принципы медиации, альтернативное решение спора, спор (конфликт).

The article is devoted to the scientific and comparative analysis of such procedures as the settlement of a dispute involving a judge and mediation. The concept, features and correlation of these actions are defined. The place of the institute of civil dispute resolution with the participation of a judge among other types of conciliation procedures is highlighted. The realities and prospects of the legislative introduction of mediation in Ukraine are investigated.

The Institute for Disputes over the Participation of the Judiciary in the Judicial Court of Pritam in Special Signs, Specific Differences, Material and Legal and Process-Related Norms, is Regulated by this relations. Without a process, the dispute over the fate of the court, as well as the rights and obligations of the parties was carried out according to the rules of the civil process right to settle on the day. The identity of the year for the participants is the procedure of a wide variety of the possibility of using all the benefits.

Settlement of civil dispute for the fate of the courting the scientific literature call the ship's medical mediation. Qiu of the civic process law right can be settled at once in an alternative way by settling the civil dispute it self, which is limited to the court process in the order of the civil jurisdiction viddlosya. Significance institute implemented at the moment, if the legal conflict to rise from the dispute of the court by submitting an order to the court be fore the court.

Key words: settlement of dispute with participation of a judge, judge, parties to proceedings, mediation, mediator, principles of mediation, alternative dispute resolution, dispute (conflict).

Для досягнення будь-якої мети особа вступає у різні відносини. Якщо вони врегульовані правовими нормами, то перетворюються на правові відносини. У процесі взаємодії суб'єкти не завжди можуть дійти згоди, тоді виникає необхідність у механізмах врегулювання спірних правовідносин за допомогою інших осіб. Тож суб'єкти, які не можуть дійти згоди в тих чи інших питаннях, можуть врегулювати спір судовим порядком через подання позовної заяви, тобто порядком позовного провадження. Так, у процесі судового розгляду можуть бути застосовані процедури за участю судді. Проте варто зазначити, що судовий розгляд є складним і довготривалим, до того ж не безоплатним процесом, тому суспільство сьогодні гостро потребує новітніх механізмів врегулювання спору компетентними суб'єктами без залучення судової влади. Одним із таких способів є інститут медіації, який сьогодні починає функціонувати у правовій системі України.

Актуалізація медіації зумовлена низкою переваг щодо судового розгляду спорів та інших альтернативних методів вирішення спорів. Так, медіація надає сторонам можливість брати участь у вирішенні власної справи, впливати на ухвалення рішення та на механізм реалізації ухваленого рішення, наприклад, щодо відшкодування збитків. До того ж значною перевагою медіації є психологічний аспект, оскільки в разі використання зазначеної процедури відсутня або мінімальна емоційна напруга сторін, а також цілковито відсутній ризик розголошення інформації.

Різні аспекти врегулювання спору за участю судді й альтернативного методу врегулювання спору (медіації) є актуальною темою дослідження теоретиків та практиків різних галузей права. Зокрема, ці проблеми аналізуються С. Запарою, Г. Гончаровою, М. Дякович, О. Кармазою, В. Комаровим, Д. Кушеречь, С. Кузьменко, Н. Мазаракі, Ю. Притикою, Н. Турман, В. Резніковою, С. Фурсою та іншими вітчизняними науковцями.

Урегулювання спору за участю судді, як і інші досліджувані процедури, є проявом пропорційності цивільного судочинства, принципом його диспозитивності.

Інституту врегулювання спору за участю судді в цивільному судочинстві притаманні особливі ознаки, зумовлені специфікою спорів, матеріально-правових та процесуальних норм, які регулюють дані відносини. Безпосередньо процес врегулювання спору за участю судді, а також права й обов'язки сторін під час його проведення регламентовані нормами цивільного процесуального права досить поверхнево [1, с. 18]. Сьогодні в учасників зазначеної процедури є дуже широкі можливості щодо використання всіх її переваг.

Урегулювання цивільного спору за участю судді в науковій літературі називають судовою медіацією. Цю новелу цивільного процесуального права можна одночасно визнати альтернативним способом врегулювання саме цивільного спору, оскільки ініціювання судового процесу порядком цивільної юрисдикції вже відбулося [8, с. 32]. Зазначений інститут реалізується в момент, коли юридичний конфлікт перетворюється на спір шляхом подання позовної заяви до відповідного суду.

Процедура врегулювання спору за участю судді законодавчо закріплена в Цивільному процесуальному кодексі (далі – ЦПК) України, а саме у ст. ст. 201–205 ЦПК України. Так, врегулювання спору за участю судді здійснюється у формі спільних та (або) закритих нарад. Сторони мають право брати участь у таких нарадах у режимі відеоконференції визначеним ЦПК України порядком [9].

Науковець Л. Романадзе зазначає, що досліджуваний інститут зосереджує усі необхідні риси процедури примирення сторін: цивільний спір не вирішується судом, а врегульовується специфічним, компетентним, висококваліфікованим посередником – також судом в особі судді, однак уже не під час здійснення останнім судочинства, а під час здійснення ним низки формальних і неформальних дій,

спрямованих на врегулювання цивільного спору в межах права: створення всіх необхідних умов для врегулювання цивільного спору з досягненням обопільної згоди сторін (мирова угода, визнання позову відповідачем, відмова від позову позивачем), у результаті чого виноситься відповідна ухвала судді [5].

Варто зазначити, що процедура врегулювання спору за участю судді, або судова медіація, має свої переваги та недоліки. До переваг можна віднести такі аспекти: економія часу, оскільки він не витрачається на судові слухання; відсутність додаткових витрат, оскільки вони входять до судового збору; відсутність ризиків для сторін щодо строків позовної давності, оскільки процедура проводиться після подачі позову до суду. Недоліками є незацікавленість або недостатній рівень готовності суддів до участі в процесі судової медіації, ризики маніпуляції з незафіксованими приватними зустрічами між сторонами та суддею, а також ризики зловживання процедурою сторонами з метою заміни судді в разі браку підстав для його відведення.

У процесі здійснення зазначеної процедури медіатор не ухвалює жодного рішення особисто, він лише шляхом фахових переговорів і роз'яснення користі від певних поступок кожній стороні сприяє самостійному досягненню сторонами домовленості, яку оформляють договором чи мировою угодою, якщо медіація відбувалася паралельно із судовим процесом. Суддя, який урегулює цивільний спір, у разі отримання обопільної згоди від сторін під час здійснення процедури, укладає ухвалу про припинення процесу на підставі мирного врегулювання спору [9].

Що стосується практичної реалізації процедури судової медіації, то зазначимо, що у травні 2018 р. ухвали про проведення процедури врегулювання спору за участю судді винесено господарськими судами м. Києва (справи № № 910/3138/186, 910/23747/16), Волинської (№ 903/116/18), Закарпатської (№ 907/259/18), Полтавської (№ 917/1979/17), Миколаївської (№ 915/1057/17) областей та ін. Цей механізм також застосовують місцеві суди під час розгляду цивільних справ і адміністративні суди. Проте трапляються випадки, коли суди відмовляють у задоволенні заяви про врегулювання спору за участю судді. Найчастіше причиною відмови є відсутність згоди іншої сторони на проведення медіації. Також причиною відмови може бути той факт, що заяву про врегулювання спору подано вже після того, як суд перейшов до розгляду справи по суті [7].

Важливою особливістю сучасної медіації (яка не передбачає участі судді) є те, що вона входить до низки інших методів позасудового неформального врегулювання спорів, як-от арбітраж, примирення. Усі разом ці методи були названі методами альтернативного вирішення спорів, або АВС (в англійській літературі – ADR). І все ж медіація є центральною у системі АВС, оскільки є найбільш яскравою і найпоширенішою альтернативою судам [6, с. 60].

Законопроект «Про медіацію» від 17 лютого 2015 р. визначає медіацію як «процедуру альтернативного, добровільного врегулювання спорів, вирішення конфліктів шляхом ведення переговорів між сторонами конфлікту (спору) за допомогою одного або декількох медіаторів (посередників) із метою досягнення сторонами взаємоприйняттого рішення про врегулювання конфлікту (спору) або усунення спричиненої конфліктом (спором) шкоди». Медіатор – незалежний посередник, який допомагає сторонам спору в його вирішенні, шляхом позасудового розгляду спору. У проекті закону (ч. 1 ст. 16) визначено також, що медіатором може бути фізична особа, яка досягла віку двадцяти п'яти років, має вищу або професійно-технічну освіту та пройшла професійне навчання медіації, що має включати 90 академічних годин початкового навчання,

зокрема не менше 45 академічних годин навчання практичним навичкам [4].

Медіація завжди має дві обов'язкові складові частини – емоційну і предметну. Саме цим медіація відрізняється від судового процесу, який приділяє основну увагу предмету конфлікту, і від психотерапії, яка здебільшого вивчає емоційний аспект. Медіація визнає емоції і дозволяє сторонам їх виражати. Навіть більше, без виходу певної кількості претензій і образ, що накопичилися в обох сторін, учасникам украї складно шукати взаємоприйнятний вихід із ситуації [3, с. 157]. Варто підкреслити, що поняття «медіатор» не тотожне поняттям «психолог», «консультант», а також «суддя» і «арбітр», оскільки завданням такого процесу є не дослідження змісту спірних правовідносин між сторонами, а організація взаємодії між ними на основі психологічних прийомів, правил та закономірностей.

Відмінності між судовим процесом і медіацією полягають у такому:

- 1) судовий процес може розпочатися і всупереч волі однієї зі сторін, процедура медіації добровільна;
- 2) суддя призначається, медіатор обирається;
- 3) рішення суду ухвалюється відповідно до букви закону, посередницьке рішення ухвалюється з урахуванням інтересів сторін, але в межах закону;
- 4) суд наділений владними повноваженнями, медіатор не має владних повноважень і лише сприяє вирошенню рішення;
- 5) процедура судового процесу тривала і формалізована, процедура медіації прискорена і неформальна;
- 6) публічність судового процесу, конфіденційність процесу медіації;
- 7) змагальність сторін у судовому процесі, співпраця сторін у процесі медіації [3, с. 160].

Аналізуючи визначення медіації, можна виокремити такі елементи цього явища: 1) альтернативність медіації щодо судового розгляду; 2) добровільність вибору процедури медіації сторонами, що конфліктують; 3) наявність спеціального суб'єкта, який здійснює посередництво у вирішенні спорів, – медіатора, який покликаний всляк сприяти запобіганню або послабленню конфлікту, і, таким чином, відмови від судового розгляду спору, припинення вже розпочатого судового розгляду; у разі медіації залучається медіатор, який не є заінтересованою стороною, а навпаки, допомагає досягти згоди між сторонами, сприяє врегулюванню спору, але діє не на користь конкретної особи, а на результат загалом; 4) визначення мети медіації – знаходження компромісної, стійкої і такої, що вза-

ємно влаштовує сторони, домовленості у вирішенні спору. Отже, завдання медіації в цивільному процесі, на думку А. Дутко, такі: урегулювання спору шляхом досягнення його сторонами взаємовигідного рішення; якомога повне задоволення потреб сторін спору; зниження рівня конфліктності сторін та запобігання поновленню спору; відновлення правопорядку в суспільстві [2, с. 212]. Підтримуючи цю наукову позицію, варто додати, що законопроект «Про медіацію» потребує доопрацювання в частині закріплення завдань медіації, оскільки в останній редакції законопроекту це питання залишається нерегульованим.

До того ж варто наголосити на тому, що медіація можлива лише у справах позовного провадження, тобто така процедура не може застосовуватись у справах наказного та спрощеного провадження, оскільки її характерною особливістю є врегулювання спірних правовідносин.

Отже, аналізуючи питання врегулювання спору за участю судді та медіацію, можемо дійти таких висновків. Зазначені методи врегулювання спірних правовідносин є проявом диспозитивності цивільного процесу та додатковою гарантією прав та свобод людини і громадянина. Урегулювання спору за участю судді, або судова медіація, – процес оперативного вирішення спору, що виник між сторонами в межах права, за участю спеціального суб'єкта – судді, який вирішує справу і в межах своїх повноважень проводить відповідне врегулювання спору поза судовим засіданням. Головними перевагами такої процедури є оперативність вирішення спору, відсутність додаткових витрат, а також відсутність ризиків, які супроводжують судовий процес у позовному провадженні. Проте, як і будь-яка система, інститут судової медіації має низку недоліків, які потребують подальшого вдосконалення. На противагу врегулюванню спору за участю судді існує медіація як процедура альтернативного, добровільного врегулювання спорів, вирішення конфліктів шляхом ведення переговорів між сторонами конфлікту (спору) за допомогою одного або декількох медіаторів (посередників) з метою досягнення сторонами взаємоприйняттого рішення про врегулювання конфлікту (спору) або усунення спричиненої конфліктом (спором) шкоди. Головною відмінністю процедур є відсутність судді в процесі медіації, тобто такий метод застосовується до подання позовної заяви до суду. Зважаючи на те, що такий метод урегулювання конфлікту між сторонами є новим для українського права, його запровадження потребує подальшого наукового дослідження, а також законодавчого доопрацювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василина Н. Врегулювання спору за участю судді і спрощене провадження у цивільному судочинстві України. *Збірник наукових праць учасників Міжнародної науково-практичної конференції*. 2018. С. 13–19.
2. Дутко А. Медіація як явище правової дійсності. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. 2018. № 6. С. 210–216.
3. Катаєва Е. Національні особливості медіації в Україні. Досвід та перспективи. *Слово національної школи суддів України*. 2013. № 3. С. 156–161;
4. Про медіацію : проект закону від 17 лютого 2015 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463.
5. Романадзе Л. Врегулювання спору за участю судді та інші процесуальні новели: вплив на розвиток медіації. URL: <http://mediation.ua/wpcontent/uploads/2017/05/Stattya-pro-Mediatsiyu-v-proektah-protses-kodeksiv-2.pdf>.
6. Сосюра О. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. № 4. С. 59–65.
7. Спірідонова К. Вирішення спору за участю судді: основні процесуальні моменти та перша практика застосування. *Закон і бізнес*. URL: https://zib.com.ua/ua/133169virishennya_sporu_za_uchastyu_suddi_osnovni_procesualni_mome.html.
8. Тиханський О. Місце інституту врегулювання цивільного спору за участю судді в систематичі примирних процедур. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2. С. 31–39.
9. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.